

Mediahistorian muutos ja jatkuvuus

Työryhmän vetäjät

Jukka Kortti, Helsingin yliopisto

Heidi Kurvinen, Turun yliopisto

Työryhmä kokoontuu tilassa **A3**

pe 12.4. klo 14.45–16.15 Yle, muuttuvat yleisöt ja tarjonta Puheenjohtaja: **Jukka Kortti**

Heidi Kurvinen & Roosa Tuukkanen: Suomalaisuus Yleisradion lapsille ja nuorille suunnatuissa ohjelmissa 1926–2026

Mari Pajala: Televisio suunnitteluoptimismin palveluksessa. Yleisradion esikouluohjelma *Noppa* (1973–1981)

Heidi Keinonen: Kohti globaaleilla markkinoilla toimivaa mediayhtiötä: Muutos ja jatkuvuus Yleisradion draama- ja viihdetuotannossa 1990-luvulla

Sami Koskelainen: Suomalaisen jalkapallon televisiointi 1980-luvulta nykypäivään

pe 12.4. klo 16.30–18.00 Yle ja muuttuva mediarytmi Puheenjohtaja: **Heidi Kurvinen**

Jukka Kortti: Massamedian tulo ja arjen meditoituminen: muutoksia ja jatkuvuuksia

Maiju Kannisto: Yleisradio ja kansallinen rytmi – murros lineaarisesta transmedia-ohjelmajohdanteluun

Teija Waaramaa: Ylen tv-uutistenlukijoiden puheääni ennen ja jälkeen sosiaalisen median. Julkisen puheen saavutettavuus, ymmärrettävyys ja tasa-arvo

Suvi Mononen: Kamppailu paikallisradiokuuntelijoista 1980- ja 1990-luvuilla. Tapaustutkimus Radio Keski-Suomen ”koeradiosta”.

la 13.4. klo 9.00–10.30

Tarmo Malmberg: Sotapropagandan muuttumattomuus: ensimmäinen maailmansota ja Ukrainan sota

Noora Kallioniemi: Digitoitujen sanomalehtiaineistojen käyttö elokuvan esitystoiminnan tutkimuksessa: esimerkkinä Viipuri

Aino Ollila: Perheettömien merkitys Lehtimiehet Oy:n aikakauslehdissä 1959–1975

Topi Saha: Poliittinen skandaali meditoituvassa yhteiskunnassa

Työryhmäabstraktit

Noora Kallioniemi, Turun yliopisto

Digitoitujen sanomalehtiaineistojen käyttö elokuvan esitystoiminnan tutkimuksessa: esimerkkinä Viipuri

Puheenvuorossani pohdin elokuvakulttuurin muutoksia ja jatkuvuuksia sotaa käyvässä Suomessa. Toisen maailmansodan aikana Suomi kävi kaksi sotaa Neuvostoliittoa vastaan: talvisota (1939–1940) ja jatkosota (1941–1944). Jatkosodan aikana Suomi oli natsi-Saksan liittolainen ja altis sen kulttuurivaikuttamiselle. Suomalaista elokuvateollisuutta repi niin kutsuttu filmiriita, jolla viitataan saksalaismielisten tuottajien, jakelijoiden ja elokuvantekijöiden pyrkimykseen kieltää amerikkalaisen elokuvan esittäminen Suomessa kokonaan. Kiista johti suomalaisen elokuvateollisuuden totaaliseen jakaantumiseen vuonna 1942.

Tässä paperissa tarkastelen Viipuria esimerkkipaikkana, jonka avulla lähestyn kysymystä siitä, mitä voimme tietää sotaa käyvän maan rajakaupungin kulttuurihistoriasta. Viipuri haastaa ajatuksen keskusta-periferia-jaottelusta, sillä sen asema muuttui sodan aikana monikulttuurisesta suomalaiskaupungista neuvostoliittolaiseksi rajakaupungiksi. Tarkastelen Viipurin elokuvakulttuuria, kaupungin elokuvaesityksiä ja siellä sijainneita elokuvateattereita.

Tutkimus kiinnittyy new cinema history -tutkimusperinteeseen, jossa elokuvakulttuuria tarkastellaan sosiokulttuurisena ilmiönä, joka irrottautuu elokuvan teosluonteesta. Keskeinen lähdeaineisto tutkimuksessa ovat Kansalliskirjaston digitoimat sanomalehtiaineistot, joiden avulla kootut datapaketit liitetään tutkimuksen seuraavassa vaiheessa osaksi kansainvälistä datahubia (<https://www.cinemahistories.org/>). Kevätkaudella 2024 olemme toteuttaneet Turun yliopistossa kurssin, jossa keräämme datapaketteja yhdessä opiskelijoiden kanssa. Ilman joukkoistamista ja digitaalisia aineistoja tällaisen tutkimuksen tekeminen olisi hankalaa, ellei mahdotonta.

Sähköiset tutkimusaineistot mahdollistavat aiempaa laajemmat tutkimuskysymykset, mutta aineiston aukot ja esimerkiksi automaattisen tekstintunnistuksen puutteet rajoittavat aineiston käyttöä. Viipurin lisäksi olemme käsitelleet Oulun, Tampereen ja Helsingin elokuvaohjelmistoja. Joitain kaupunkeja on rajattu käsitellyn ulkopuolelle digitaalisissa aineistoissa vielä olevien aukkojen vuoksi. Kansalliskirjaston mittavan digitointityön ansiosta tällaisen tutkimuksen tekeminen on kuitenkin Suomessa helpompaa kuin monessa muussa maassa.

Maiju Kannisto, Turun yliopisto

Yleisradio ja kansallinen rytmi – murros lineaarisesta transmedia-ohjelmajoitteluluun

Esitelmässäni tarkastelen Yleisradion ohjelmajoittelun jatkuvuuksia ja murrosta 1926–2024. Julkisen palvelun median merkitys kansallisena ajallisen rytmien luojana on ollut alusta asti keskeinen. Uutiset ja aikamerkit rytmittivät päivää jo sata vuotta sitten kuten nykyäänkin lineaarisesta ohjelmajoittelusta. Ajatus kansallisesta rytmistä murtuu, kun striimauspalvelujen keskeisyys muuttaa sijoittelua epälineaariseksi.

Ohjelmajoittelulla yksittäisistä ohjelmista on rakennettu kanaville kokonaisuutta ohjelmapäiväksi ja päivästä viikoiksi, viikoista ohjelmakausiksi ja ohjelmakausista koko vuodeksi. Lineaarisen ohjelmajoittelun avulla radionkuuntelusta ja televisionkatsomisesta on rakennettu säännöllistä rutiinia, jossa ohjelmapaikat muuttuvat osaksi arjen aikataulua, jotta yleisö palaisi ohjelmien ääreen uudelleen. Samaan aikaan jaettu radion kuuntelu tai television katselu on luonut yhtenäiskulttuuria ja mediatapahtumia. Ylellä lineaarisuuteen pohjautunut sijoittelu on 2010-luvulta lähtien muuttunut niin sanotuksi transmedia-sijoitteluksi, jossa eri kanavien ja alustojen suhde ajallisuuteen muuttuu. Julkaisuaikajako Yle Areena striimauspalvelussa on lineaarisesta ohjelmajoittelusta tärkeämpi. Kun sijoittelua tehdään Yle Areena edellä, painottuvat ohjelmagenret kanavan kokonaisuuden sijaan. Genreistä eniten tilaa ja resursseja saavat ne, joilla voidaan tavoittaa taloudellisesti ja poliittisesti tärkeät kohderyhmät.

Esityksessä jäsenmän keskeisiä murroskohtia Yleisradion ohjelmistosuunnittelussa kausien avulla. Kaudet auttavat hahmottamaan muutosta – historian tutkimuksessa kaudet ja epookit ovat väline ymmärtää ja antaa menneelle merkityksiä. Murros lineaarisesta sijoittelusta transmedian aikakauteen asettuu osaksi pitkää kansallisen rytmin jatkuvuutta.

Jukka Kortti, Helsingin yliopisto

Massamedian tulo ja arjen medioituminen: muutoksia ja jatkuvuuksia

Niin radio kuin televisiokin muokkasivat ihmisten arkielämää, kun ne teknologisia uutuuksina saapuivat suomalaisten koteihin, tupiin ja pirtteihin. Ne aiheuttivat ihmetystä, antoivat malleja elämiseen, vaikuttivat yhteisöllisyyteen ja sisustukseen, muokkasivat työn ja vapaa-ajan rytmejä sekä perhe-elämää.

Esitelmässäni vertailen radion tuloa ja leviämistä 1920–1940-luvulla sekä television tuloa 1960-luvulla. Nostan paitsi samankaltaisuuksia ja eroja kahden eri aikana levinneen sähköisen massamedian vastaanotossa ja leviämisessä, tarkastelen ilmiötä myös arjen medioitumisen näkökulmasta. Olen kiinnostunut niin yleisradiotoiminnan roolista arjen modernisoijana kuin traditioiden vahvistajana.

Aineistona tutkimuksissani ovat muistitietoaineistot. Esitelmäni linkittyy meneillään olevaan Yle 100 -hankkeeseen.

Sami Koskelainen, Helsingin yliopisto

Suomalaisen jalkapallon televisiointi 1980-luvulta nykypäivään

Eurooppalaisen miesten jalkapallon lähihistoria on television historiaa. Kaupalliset kanavat ja uudet televisioteknologiat ovat muokanneet eurooppalaisen jalkapallon rakenteita läpikotaisin 1980-luvulta eteenpäin tehden Euroopan suurseuroista miljardiluokan yrityksiä (esim. King 2003). Samalla televisioidun jalkapallosäilymisen määrä on kasvanut eksponentiaalisesti – olemme siirtyneet niukkuuden lähettämiseen digitaalisen runsauden aikaan (Hutchins & Rowe 2009). Suomalaisen jalkapallon televisiointia ei ole juuri tutkittu. Miten suomalaisen jalkapallon televisiointi on kehittynyt, ja miten yllä mainitut muutokset ovat muokanneet televisiointia sekä lajia itsessään? Yle 100 -hanketta ajatellen, miten Ylen rooli on muuttunut tänä aikana? Esitys pohjaa tekeillä olevaan historian väitöskirjaani suomalaisen jalkapallon eurooppalaistumisesta. Lähteinä käytän Suomen Palloliiton (SPL) arkistomateriaaleja, mediatekstejä sekä media- ja urheilukentän toimijoiden asiakirjoja.

Suomalaisen miesten jalkapallon televisiointi kattoi 1960-luvulta 1980-luvulle pitkälti A-maajoukkueen otteluita sekä pääsarjan ratkaisevia kierroksia. Televisioinnista vastasi Yle, ja rahalliset korvaukset lähetysoikeuksista olivat pieniä. SPL rajoitti ulkomaisen jalkapallon televisiointia Suomessa – tämä veto-oikeus kumpusi Euroopan jalkapalloliitto UEFA:n ja Euroopan yleisradiounioni EBU:n keskenään määrittämisestä säännöistä. Yleiseurooppalainen kaupallisen television esiinnousu, teknologinen kehitys ja eurooppalainen kilpailulainsäädäntö haastoivat nämä järjestelyt 1990-luvulla. Televisioinnin rajoituksia poistettiin ja lähetysoikeuksien arvo kasvoi Euroopassa. Kehitys kiristi SPL:n ja Ylen välejä, ja maajoukkueen otteluiden televisiointi siirtyi kaupallisille kanaville kahteen otteeseen 1990-luvulla. Maajoukkueen otteluiden tv-lähetysoikeudet ovat olleet SPL:lle merkittävä tulonlähde ja ammattimaisen toiminnan mahdollistaja 1990-luvun lopusta lähtien. Ylen mukauduttua uuteen lähetysoikeusmarkkinaan on televisiointisopimuksia solmittu myös Ylen kanssa 2000- ja 2010-luvulla.

Teknologisen kehityksen myötä suomalaisen jalkapallon televisiointi on laajentunut. 2010-luvulla suurin osa miesten pääsarjaotteluista on televisioitu internetin kautta. Seurajalkapallon lähetysoikeusmaksut ovat silti jääneet usein nimellisiksi kaupallisen kiinnostuksen puutteessa. Vaikka eurooppalainen tv-raha ei mullistanut suomalaista seurajalkapalloa, on sen televisiointi joutunut sopeutumaan muuttuneeseen toimintaympäristöön. Digitaalinen kanavapaljous toi ennennäkemättömät määrät ulkomaista jalkapalloa suomalaisille ruuduille 2000-luvulla. Näkyvyyttä ja rahaa etsiessään suomalainen seurajalkapallo on usein ajautunut pilottituotteeksi uusille teknologioille (satelliitti-tv, digi-tv, laajakaista-tv, suoratoisto). Hädän hetkellä apuun on tullut toisinaan vanha kunnon Yle, julkisen palvelun argumenteilla.

Heidi Kurvinen, Turun yliopisto & **Roosa Tuukkanen**, Turun yliopisto

Suomalaisuus Yleisradion lapsille ja nuorille suunnatuissa ohjelmissä 1926–2026

Lapsille ja myöhemmin myös nuorille suunnatut ohjelmat ovat olleet keskeinen osa Yleisradion toimintaa sen ensimmäisestä toimintavuodesta lähtien. Tässä esitelmässä tarkastelemme lasten ja nuorten määrittelyä kohdeyleisönä Yleisradion historian eri vaiheissa ja kiinnitämme huomiota ohjelmapolitiikkaan kytkeytyneisiin kansaliskasvatuksellisiin näkökulmiin. Aikuisten tekemien määrittelyjen rinnalla tarkastelemme lapsia ja nuoria aktiivisina radio- ja televisio-ohjelmien kuluttajina, jotka ovat voineet myös haastaa ohjelmapolitiikan tavoitteita.

Käytännössä lähestymme lasten- ja nuorten ohjelmien satavuotista historiaa keskittymällä sellaisiin taitekohtiin, joissa keskustelua lapsiyleisölle suunnattujen ohjelmien muodoista ja sisällöistä on käyty. Tällaisia murroskohtia ovat esimerkiksi 1930-luvun keskustelu kouluradion perustamisesta sekä 1970-luvulla tapahtunut lastenohjelmien yhteiskunnallistuminen. Kysymme, miten lapsille ja nuorille suunnattujen ohjelmien tarvetta on eri aikoina perusteltu ja minkälaisia kasvatuksellisia näkökohtia niihin on liitetty. Minkälainen rooli (passiivinen, aktiivinen vai molempia) lapsille on annettu ohjelmien katsojina ja kuuntelijoina? Miten lapsia ja nuoria on kasvatettu suomalaisuuteen? Miten ja suhteessa mihin suomalaisuus on eri aikoina ymmärretty?

Esitelmän lähdeaineisto koostuu Yleisradion toimintakertomuksista ja hallintoneuvoston pöytäkirjoista sekä digitaalisista sanomalehtiaineistoista.

Tarmo Malmberg: Tampereen yliopisto

Sotapropagandan muuttumattomuus: ensimmäinen maailmansota ja Ukrainan sota

Sotapropagandan tehtävä on oman puolen taistelutahdon ylläpitäminen ja vihollista kohtaan tunnetun suuttumuksen herättäminen. Mediamuutoksista huolimatta on sen käytäntö sadassa vuodessa pysynyt samana. Tämä käy hyvin ilmi, kun verrataan ensimmäisen maailmansodan (1914–1918) ja Ukrainan sodan (2022–) aikana käytettyjä propagandakeinoja. Edellinen sota tarjoaa mediatutkijalle vertailun lähtökohdan, koska tällöin valtioilla oli ensi kertaa käytössään joukkotiedotusväline, massalehdistö, jonka avulla kyettiin tavoittamaan laajat väestöosat. Tällöin myös sotapropagandan harjoittamisesta tuli ammattimaista, mihin liittyi tiedotusvälineiden suora ja epäsuora yhteistyö maan poliittisen johdon kanssa. Esityksen pohjana on Anne Morellin (2022) erottamat sotapropagandan kymmenen periaatetta, joita tekijä on soveltanut Ukrainan sodan kuluessa harjoitettuun propagandaan (Morelli 2023). Periaatteensa Morelli on muodostanut Arthur Ponsonbyn (1928) analyysin perusteella, Ponsonby käsittelee työssään ensimmäisen maailmansodan aikaista valeuutisointia ja huhutehtailua. Yksi sotapropagandan periaate on, että vihollinen esitetään ainoana syyllisenä sotaan, kun taas omalla puolella ei ole asiaan osaa eikä arpaa. Ympärysvaltiojen (Britannian, Ranskan, Venäjän) propagandassa sata vuotta sitten ainoa syyllinen oli Saksa, Nato-maiden propagandassa nykyään Venäjä. Toinen periaate on, että vihollisen päämiestä verrataan paholaiseen. Sata vuotta sitten Saksan keisari Vilhelm II esitettiin muun muassa pyövelinä, nykyään Venäjän federaation presidentti Vladimir Putin pahan ruumiillistumana. Esityksen lopuksi käsitellään sotapropagandan muuttumattomuuden syitä. Modernin yhteiskunnan kohdalla kyse on yhtäältä tiedotusvälineiden toimintatapaan, toisaalta massakäyttäjien sosiaalipsykologiaan liittyvistä lainmukaisuuksista, joiden vaikutusta internet nykyään vahvistaa pikemmin kuin heikentää.

Morelli, Anne (2022 [2001]). *Principes élémentaires de propagande de guerre: utilisables en cas de Guerre Froide, chaude ou tiède... Nouvelle édition revue et augmentée*. Bruxelles: Eden.

” - (2023). *Comment convaincre l’opinion publique d’adhérer à une guerre: dix principes de propagande de guerre appliqués aux conflits récents avec la Russie et la Chine*. *Raison pratique* 226, 89–99.

Ponsonby, Arthur (1928). *Falsehood in War-Time: Containing an Assortment of Lies Circulating throughout the Nations during the Great War*. London: George Allen & Unwin."

Suvi Mononen, Jyväskylän yliopisto & **Turo Uskali**, Jyväskylän yliopisto

Kamppailu paikallisradiokuuntelijoista 1980- ja 1990-luvuilla. Tapaustutkimus Radio Keski-Suomen ”koeradiosta”.

Ensimmäiset kaupalliset paikallisradiot aloittivat Suomessa vuonna 1985 ja haastoivat Yleisradion alueellisten radioiden informatiivisen tarjonnan uudenaikaisella ohjelmistolla, pidemmällä ohjelma-ajalla sekä markkinoinnilla. Yleisradio alkoi menettää kuuntelijoitaan nopeasti. Vuonna 1987 Yleisradiossa päätettiin aloittaa kilpailu kuuntelijoista Keski-Suomen seudulla, sekä uudistaa alueradiotoiminta. Jyväskylässä tästä sai alkunsa Radio Keski-Suomen ”koeradio”, jonka tavoitteena oli sitouttaa alle 50-vuotiaat kuuntelijat kanavalle ohjelmiston, juontajien ja 12 tunnin ohjelma-ajan avulla. Vuonna 1991 Radio Keski-Suomi oli saavuttanut johtavan aseman alueensa radiokuuntelussa ja sen kuvattiin olevan kuuntelijalleen seuralainen tiedonvälittäjän sijaan. (Elka 1991.)

Tässä paperissa tarkastellaan Radio Keski-Suomen koeradion kehitystä ja siihen vaikuttaneita tekijöitä. Pohdimme, miten kaupallisen paikallisradion saapuminen Suomen mediakentälle vaikutti Yleisradion kehitykseen ja Radio Keski-Suomen syntyyn, millaisia uusia malleja kaupallisesta paikallisradiosta haettiin ja sovellettiin, sekä miten uudenlainen radiokulttuuri ilmeni työn tekemisen tavoissa, juontajissa ja ohjelmistossa ja millaiset mallit säilyivät edelleen.

Aineistona on YLE 100 -hankkeen haastatteluaineisto ja arkistoaineistot, kuten Yleisradion pöytäkirjat ja dokumentit, sanomalehtiartikkelit, sekä Maakunta-arkiston uutisaineistot. Hyödynnämme myös aikaisempaa tutkimusta Radio Keski-Suomen organisaatioimagosta, vuorovaikutteisuudesta sekä organisaatiomuutoksesta (Ks. Salokangas R. 1996, 369-371; Saarinen 1996; Kupla & Ruokonen 1988; Salokangas K. 2001).

Alustavien havaintojen mukaan Radio Keski-Suomella oli ainutlaatuinen asema alueradioiden joukossa oman lähetysvirran, ohjelmiston, yhteistyösopimusten, organisaatiomallin, rahoituksen ja työtapojen puolesta. Kaupallisesta radiosta omaksuttu malli vaikutti ohjelmiston ja juontajien ohella esimerkiksi toimitilojen suunnitteluun, työtapoihin, organisaatioon sekä asenteisiin. Radio Keski-Suomi toimi tuottajaorganisaatiomallilla, jossa työskenneltiin tiimeissä. Kaupallisen radion mallia sovellettiin myös uuden toimitalon tilasuunnittelussa, missä levystö sijaitsi lähellä studiota, jotta yksin lähetystä tekevä juontaja pystyi hakemaan levyjä kesken lähetyksen (Puurunen 2023; Olkkonen 1990).

Lisäksi Radio Keski-Suomelle oli leimallista itsekäyttöinen ohjelmatyö, joka alkoi saamaan jalansijaa myöhemmin myös Radio Suomen alueradioissa. (Elka 1988; Elka 1991.) Radion ohjelmisto koostui uutisista, ajankohtais- ja puheteemaohjelmista, sekä musiikki- ja viihdeohjelmista. Ohjelmat olivat osittain juontajien ideoimia ja niissä korostui vuorovaikutteisuus ja kuuntelijoiden osallistaminen ohjelman tekoon esimerkiksi puhelimen, kirjeiden tai tekstiviestien välityksellä (Vuorela 2023; Puurunen 2023).

Lähteet

Elkan arkisto. 1991. Radio Keski-Suomi Seurantaryhmän johtopäätökset 23.5.1991.

Elkan arkisto. 1988. Toiminnan kehittäminen Keski-Suomessa 19.4.1988.

Kupla, P., & Ruokonen, M. (1988). Kuuntelusta kontaktiin: Tutkimus vuorovaikutusviestinnästä Jyväskylän seudun paikallisradiotoiminnassa. Yleisradio.

Olkkonen, V. 1990 Kaupallisille paikallisradiolle kova pala. Radio Keski-Suomi kilpailee omalla kanavalla. Uusi Suomi 25.9.1990

Perttula, M. 1990. ”Paikallisradioliiton Nils Tuomi ja Kai Salmi: Radio Keski-Suomi alku Yleisradion valtakunnalliselle mainosradiolle”. Uusi Suomi 4.5.1990

Puurunen, Titta. 2023. Haastattelu. 18.10.2023

Salokangas, R. 1996. Aikansa oloinen. Yleisradion historia 1949–1996. 2. Osa. Yleisradio: Helsinki.

Salokangas, K. 2001. Yhdessä vai erikseen? Keski-Suomen alueellisten tv-uutisten ja Radio Keski-Suomen yhteistyön rakentaminen, toteuttaminen ja tulevaisuus sekä toimittajien asenteet yhteistyötä kohtaan. Journalistiikan pro gradu –tutkielma. Viestintätieteiden laitos. Jyväskylän yliopisto.

Saarinen, J. 1996. Suuren yleisön mielikuvia Radio Keski-Suomesta: Yle:n maakuntaradion ulkoinen organisaatioimago.

Vuorela, A. 2023. Haastattelu. 6.11.2023

Aino Ollila, Jyväskylän yliopisto

Perheettömien merkitys Lehtimiehet Oy:n aikakauslehdissä 1959–1975

Tutkin väitöskirjassani perheettömyyttä (nyk. sinkkuutta) Lehtimiehet Oy:n kolmella aikakauslehdellä (Hymy 1959-, Nyrkki/Nyrkkiposti 1960–1968/1968–1977 ja Jaana 1962–1985). Lehtimiehet Oy on jäänyt tunnettavuudestaan huolimatta muiden ajan aikakauslehtien varjoon roskajournalismin maineensa vuoksi. Erityisesti viihteellistymisen kulta-aikana Lehtimiehet Oy:n lehdet pureutuivat aiempaa syvemmälle yhteiskunnan reunamille rajoja rikkovalla tyylillä. Lehtimiehet Oy:n tuotannon kautta tutkin, miten media suhtautui perheettömyyteen yksilö- ja yhteiskunnallisella tasolla. Eri ryhmille kohdennettujen lehtien tutkiminen tuo vertailun kautta ilmi juttujen eroja kohderyhmien sisällä ja välillä.

Tutkimusajankohtana yhteiskunnan asettama normi oli (familistisen) perheellisuuden ihanteessa. Perhesuhteiden käsitykset olivat kuitenkin muutoksessa, kun esimerkiksi avoliitot ja -perheet yleistyivät. Seksuaalisen vapautumisen myötä muunkinlaiset avoimet suhteet nousivat julkiseen keskusteluun. Tästä huolimatta perheettömyys on jäänyt unohdetuksi tutkimuskohteeksi perheellisten rinnalla. Tutkimukseni lähestymistavaksi muodostuukin 1) perheettömien tila vapautuneemmassa keskusteluilmapiiressä, 2) perheettömien rooli yhteiskunnallisessa kontekstissa.

Avaan lehtien sisältöä kvalitatiivisella tekstianalyysillä, diskurssianalyttisen historian tutkimuksen linssien läpi. Ajallista muutosta tutkin narratiivisella ja mediahistoriallisella otteella. Perheettömyyden tarkastelu on osa arjen politiikan tutkimusta. Aikakauslehtien näennäisesti viihteellisiä sisältöjä tutkimalla pääsen käsiksi niiden poliittishistoriallisiin merkityksiin. Lisäksi tutkimuksen kannalta on olennaista tarkastella aikakauslehtiä sukupuolihistorian perspektiivistä. Perheettömyyteen (ja parin hankintaan) liittyä sukupuoliroolien kautta erilaisia oletuksia.

Tutkimuksessa syvennyn myös yhtiön vaikutukseen lehtikirjoitusten taustalla, ja pääsen konkretisoimaan aikakauslehtien luonnetta lähdekriittisesti ei-neutraaleina aineistoina, jonkun tuottamina tietoisina tuotteina. Esimerkiksi Lehtimiehet Oy:n tavoitteena oli pyrkiä äärirealismiin ja heillä oli omaleimaisena tunnettu, skandaalihakuinen toimituskulttuuri.

Väitöskirja on osa Dr Hannah Yokenin ja FT Juho Saksholmin hanketta "Lehtimiehet Oy, arjen politiikka ja median sukupuolittuneisuus Suomessa 1950-luvulta 1980-luvulle". Hankkeessa tuotetaan uutta tietoa suomalaisesta sodanjälkeisestä mediakentästä arjen poliittisuuden ja sukupuolen näkökulmasta. Työryhmään tarjoamani paperi esittelee vuoden alusta alkanutta väitöskirjatutkimustani ja laajempaa hankettamme ensimmäistä kertaa.

Mari Pajala, Turun yliopisto

Televisio suunnitteluoptimismin palveluksessa. Yleisradion esikouluohjelma Noppa (1973–1981)

Tarkastelen esitelmässä sitä, miten televisiota kytkettiin osaksi yhteiskuntasuunnittelua ja yhteiskunnallisen muutoksen hallintaa 1970-luvun Suomessa. Tapauksena toimii Yle TV1:n lasten ja nuorten toimituksen esikouluohjelma Noppa (1973–1981). Suomessa toteutettiin peruskoulu-uudistus vuosina 1972–1977. Uudenlainen esikouluohjelma Noppa ideoitiin tässä kontekstissa edistämään osaltaan sitä, että kaikilla lapsilla olisi riittävät valmiudet selviytyä yhtenäisessä peruskoulussa. Noppa oli kunnianhimoinen hanke, jota kehiteltiin tutkimuksen pohjalta yhteistyössä Jyväskylän yliopiston professorin Pirkko Liikasen kanssa. Ohjelman tavoitteena oli tukea lapsen minäkäsityksen muodostumista, opastaa arkipäivän taidoissa ja tutustuttaa lapsia laajasti erilaisiin kulttuurin ja yhteiskunnan ilmiöihin.

Nopan kasvatuksellinen projekti hyödynsi ominaisuuksia, jotka nähtiin erityisinä televisiolle mediana: 1970-luvun alussa lähes kaikki lapset Suomessa pystyivät seuraamaan televisiolähetysä, joten Nopan tekijät uskoivat, että televisio voi tasoittaa alueellisia eroja kulttuurin saatavuudessa. Tärkeä tekijä oli myös televisiolle ominainen sarjamuoto, joka mahdollisti laajojen sisältökokonaisuuksien

käsittelyn sekä oppimisen vaatiman toiston, etenkin kun Nopan jaksot esitettiin aina myös uusintana. Lisäksi Noppa hyödynsi television ominaisuuksia audiovisuaalisena mediana monin tavoin, esimerkiksi opettamalla lapsille käsitteellistä ajattelua erityisen valotaulun avulla.

Nopan tekijöiden mukaan pelkkä ohjelman katselu ei kuitenkaan riittänyt oppimistavoitteiden saavuttamiseen, vaan kasvattajia neuvottiin käsittelemään ohjelmassa käsiteltyjä teemoja lasten kanssa muutenkin. Puolivuositain ilmestynyt ohjelehti Noppakirja jaettiin aluksi perhepäivähoitajille yhteistyössä Sosiaalihuollituksen kanssa, ja myöhemmin sitä oli mahdollista ostaa lehtipisteitä. Lapsia ja kasvattajia kannustettiin hakemaan kirjastosta jaksoihin liittyvää lisälukemista ja kuuntelemaan musiikkia levyiltä. Noppa pyrki myös aktivoimaan lapsia esimerkiksi pyytämällä, että he kirjoittaisivat kirjeitä ohjelmassa esiintyville nukeille, jotka esittivät kolmannen maailman lapsia. Näin televisio kytkettiin osaksi laajempaa median ja kulttuuripalveluiden verkostoa, johon kuuluivat esimerkiksi lehtipisteet, kirjastot, ja posti.

Noppa ilmentää hyvinvointivaltion rakentamisen kauden yleisradiohenkeä, jossa televisiolla nähtiin olevan mahdollisuus – ja velvollisuus – kaventaa alueellista epätasa-arvoa ja demokratisoida kulttuuria. Se kuinka hyvin ohjelmantekijöiden tavoitteet toteutuivat, jää tällä kertaa tarkastelun ulkopuolelle. Esitelmän aineistona ovat Elinkeinoelämän keskusarkiston talletetut Noppaan liittyvät aineistot, valikoima Radio- ja TV-arkistoon talletettuja Noppa-jaksoja sekä ohjelmaan liittyviä aikalaisjulkaisuja: Noppakirja-lehdet, ohjelmaa käsittelevää tutkimusta sekä lehtikirjoittelua.

Topi Saha, Helsingin yliopisto

Poliittinen skandaali medioituvassa yhteiskunnassa

Tarkastelen väitöstutkimuksessani politiikan medioitumisen historiallista etenemistä ja poliittisen korruption käsittelyä suomalaislehdissä. Onko niin kutsuttujen rötösherraoikeudenkäyntien (1977–1986) uutisoinnista löydettävissä merkkejä poliittisten skandaalien tutkimuksessa esiin nousseesta trivialisoitumisesta (Thompson 2000), jossa tabloidisoitua media lietsoo vähäpätöisistäkin rikkeistä julkisia spektaakkeleita? Oliko puoluerahoitusskandaaleissa kyse pohjoismaisessa kontekstissa havaitusta mediajahdistista (Allern & Pollack 2012), jossa tiedotusvälineet ruokkivat yksilöihin kohdistuvaa närkästystä ilman laajempaa yhteiskunnallista perspektiiviä? Oliko uutisointi ylimitoitettua moraalipaniikkia, vai toimiko neljäs valtiomahti ihanteidensa mukaisesti vallan vahtikoirana? Näihin kysymyksiin pyrin vastaamaan lehdistöaineiston kehysanalyysin avulla.

Kehysanalyysin avulla, muun muassa yksilöiden ja intressiryhmien välisiä konflikteja paikantamalla, tarkastelen myös ajallista ja kulttuurista muutosta, jonka myötä poliittiset toimijat tulevat vähemmän riippuvaiseksi sosiaalisista, uskonnollisista ja alueellisista tekijöistä, mutta joutuvat muovaamaan käyttäytymistään medialogiikan mukaiseksi. Tätä muutosta on kutsuttu medioitumiseksi. Sovellan tutkimuksessani teoreettista viitekehystä (Meyen, Thieroff & Strenger 2014), jonka avulla on mahdollista analysoida lisääntyneen medialogiikan merkitystä yhteiskunnallisena muutosvoimana. Pyrin selvittämään, onko aineistosta havaittavissa selkeitä muutoksia median autonomiassa ja poliittisten toimijoiden reaktioissa mediaan.

Tarkastelen monografiani ensimmäisessä osassa elektroniikkayhtiö Saloran ympärille kietoutunutta lahjonta- ja veropetoskandaalia (1977–1979). Tapausta, joka sittemmin laajeni kuvaputkitechdas Valcon perustamisedellytysten tutkintaan, on kutsuttu vedenjakajaksi, josta alkoi Suomessa kriittisemmän ja avoimemman, mutta samalla vallanpitäjille armottomamman julkisuuden aika (Kantola 2011). Tuolloin Suomessa elettiin yhteiskunnan medioitumisen toisen ja kolmannen asteen välivaihetta (Strömbäck 2008). Vanhaan järjestyksen tottuneiden poliitikkojen oli vaikea niellä tiedotusvälineiden kasvavaa vaikutusvaltaa, minkä korkeimman tason vallanpitäjien elämään jääneet lausunnot ”infokratiasta” ja ”sopuleista” osaltaan osoittivat. Populistinen Suomen Maaseudun Puolue puolestaan vaati ”rötösherroja” kuriin, mikä siivitti puolueen vaalivoittoon vuoden 1983 niin kutsutuissa protestivaaleissa.

Poliittisia skandaaleita pohjoismaisessa kontekstissa tarkastelleet suomalaiset ”skandalogit” ovat pääosin olleet mediatutkijoita ja heidän huomionsa on keskittynyt uudempiin yksityisiin ja yhteiskunnallisiin väärinkäytöksiin, kuten vuoden 2008 vaalirahakohuun (Kantola, Vesa & Hakala 2011), ministeritason seksiskandaaleihin (Isotalus & Almonkari 2014) ja uuspopulistisiin vihapuheskandaaleihin

Pohjoismaissa (Herkman 2017). Medioitumisesta on kirjoitettu paljon, mutta sen konkreettisen ja historiallisen muutoksen etenemisen tarkastelu on jäänyt vähäiseksi.

Teija Waaramaa, Vaasan yliopisto

Ylen tv-uutistenlukijoiden puheääni ennen ja jälkeen sosiaalisen median. Julkisen puheen saavutettavuus, ymmärrettävyys ja tasa-arvo

Median jakaman tiedon saavutettavuuteen vaikuttaa keskeisesti se, onko tieto ymmärrettävää. Julkisen puheen laadun tulisi olla sellaista, että sen pystyvät vastaanottamaan ja ymmärtämään tasavertaisesti kaikki. Julkinen puhe edellyttää selkeää artikulaatiota ja sen tulee olla riittävästi tavallisen keskustelupuheen kaltaista, jotta sitä on helppo seurata.

Mediakulttuurissa koetut muutokset heijastuvat myös muutoksiin kielessä ja puhetaivoissa. Tarkastelemme tässä tutkimuksessa, onko normatiivisena pidetyssä Ylen tv-uutispuheessa tapahtunut muutosta sosiaalisen median tulon jälkeen. Tutkimuksen aineistona on Ylen arkistoista saadut suomen- ja ruotsinkielisten uutistenlukijoiden puhenäytteet aikaväleiltä 1990–1995 ja 2015–2023 (N = 76, miehiä 34, naisia 42; suomenkielisiä 41 ja ruotsinkielisiä 35). Näytteiden akustiset ominaisuudet analysoitiin Praat-ohjelmalla ja ne arvioitiin myös kuuntelukokeessa.

Naisten keskimääräisessä uutispuhekorkeudessa emme havainneet muutosta mittaustuloksissa, mutta sen sijaan miesten uutispuheessa puhekorkeus oli noussut ja puhekorkeuden vaihtelu oli lisääntynyt verrattaessa 1990-luvun näytteitä uudempiin näytteisiin. Myös naisten näytteissä näkyi kuitenkin hieman korkeuden vaihtelulaajuuden lisääntymistä. Puhe ja ääni ovat kulttuurisia ja yhteiskunnallisia ilmiöitä, jotka voivat ilmentyä esimerkiksi feminiinisen äänen uskottavuuden lisääntymisenä, eikä enää kompetenssin mittarina, kuten aiemmin.

Uutispuheen tempo oli nopeampi 1990-luvulla kuin uudemmissa näytteissä. Aiempi nopeatempoisuus voi olla seurausta vuodesta 1985 alkaneesta paikallisradioiden tulosta ja sen mahdollisesta vaikutuksesta puhekulttuuriin. Uudemmissa näytteissä puhetempo oli hidastunut 1990-lukuun verrattuna. Hitaampi puhetempo voi hyvin helpottaa puheen vastaanottoa ja ymmärrettävyyttä.

Puheäänien korkeampien taajuusalueiden äänienergia oli keskimääräisesti vähentynyt. Tämä muutos liittyy todennäköisimmin äänitystekniikkaan, jolla korostetaan puheen ymmärrettävyydelle tärkeitä taajuusalueita. Näillä alueilla myös ihmisen kuulo on herkin.

Äänen yleislaatu arvioitiin molempina tarkasteluajanjaksoina hyväksi. Äänen tiiviys ja väri, puheen tauotukset, painotukset ja sävelkorkeusvaihtelun (intonaation) laajuus arvioitiin suuremmiksi kuin keskimäärin ”tavallisten” puhujien. Toimittajan hyvä äänenlaatu toteuttaa osaltaan luotettavan median roolia. Ylen uutispuhe on säilyttänyt tietyn normatiivisuuden, mitä voidaan pitää perusteltuna puheen helpon ja miellyttävän seurattavuuden ja siten viestin tehokkaan välittymisen kannalta. Tässä Yle pyrkii toteuttamaan tiedon saavutettavuutta, ymmärrettävyyttä ja tasa-arvoa.